

GAMLA LUND-NYTT

NUMMER 3 2017

Lunds domkyrka i medeltida folkvisa. Sidan 7

Lunds historia nu i fickformat – och på arabiska. Sidan 3

Om Humbleboet vid Tomegapskatan. Sidan 4

Kommunens planering är motsägelsefull:

Var ska de nya järnvägsspåren ligga?

Tåg i tunnel eller i markplan? Kommunen planerar motsägelsefullt för båda alternativen och för fyra spår i markplanet mellan Bantorget och Högevall samtidigt som man säger sig vilja bevara Armaturfabriken. Hur går detta ihop? Går problemen att lösa om alla tåg skall gå via Lund C? Gamla Lunds styrelse har bett Bo Larsson, styrelsemedlem och docent i stadsbyggnad, ta ett helhetsgrepp på den komplicerade frågan om en hållbar och varsam lösning för järnvägsutvecklingen i Lund.

Under 25 års tid har stationsområdet i Lund successivt omvandlats och processen fortsätter. Lund C är en av Sveriges mest trafikerade stationer och man räknar med att antalet avstigande per dag kommer att öka från ca 40 000 till 70 000 om tio år. Stationsområdet måste utbyggas för ökad kapacitet och närområdet har blivit attraktivt för nybebyggelse. Ett problem är dock att kommunen planerat steg för steg och skjutit de stora frågorna om järnvägens utveckling framför sig. Därför har det ständigt blivit svårare och dyrare att få till stånd en ur alla synvinklar långsiktigt hållbar lösning. Detta kan komma att inverka negativt på betydande kulturhistoriska miljövärden. Vi vill här försöka bena upp problematiken och diskutera lösningsmöjligheter.

I en arkitekttävling för 25 år sedan om stationsområdet föreslogs som i Helsingborg att lägga järnvä-

Armaturfabriken cirka 1906. Foto: Per Bagge.

gen i tunnel från Kung Oscars bro till Källbymölla, väster om de befintliga spåren och Klosterkyrkan. I stället valdes att anlägga Västra Stationsorget, bygga hus invid detta, och nu senast Kristallen och Tingshuset just där tunneln skulle ha kunnat gå fram. Om man skall bygga en tunnel idag, blir det mycket mer komplicerat och mångdubbelt dyrare.

Inkonsekventa planer med brist på helhetsperspektiv

Idag planerar kommunen motsägelsefullt. Å ena sidan planeras det för att spåren skall ligga kvar i markplanet, å andra sidan talas det om järnvägstunnel. Nya broar över spåren har byggts och nya stora investeringsplaner planeras för att förbinda järnvägens båda sidor med varandra. En

ambitiös arkitekttävling om ett nytt stationskomplex som spänner över spåren förutsätter att dessa ligger kvar. Men projektet blir en felinvestering om järnvägen läggs i tunnel. Då bör dagens spårområde planeras på ett helt annat sätt. Ändå förefaller kommunledningen ha brådska med att genomföra en omdaning av stationen som kan bli oförenlig med tunnelalternativet. Av de fyra presenterade tävlingsförslagen är det för övrigt bara två som någorlunda tar hänsyn till f.d. tullkammaren. Med järnvägen i tunnel kommer dessutom Kung Oscars bro att ersättas av gata i naturlig marknivå och då blir höjdsättningen av kvarteren söder om Kung Oscars väg, väster om järnvägen, helt felaktig. Men om alla tåg inkl. godståg och hög-

hastighetståg skall gå i tunnel via Lund C, behöver denna vid stationen rymma minst sex spår plus rymliga perronger, och därtill krävs separat tunnel för godståg med farligt gods – vad kommer detta att kosta?

Kommunledningen framhåller att det krävs fyra spår mellan Bantorget och Högevall, samtidigt som man säger sig vilja bevara Armaturfabriken och miljön längs Nygatan. Hur går detta ihop? Från annat håll har t.o.m. föreslagits att bygga de två nya spåren genom Armaturfabrikens bottenvåning, med hänvisning till Hudiksvall, där järnvägen sägs gå genom Stadshotellet. Järnvägen där går dock inte genom huset utan enkelspårig i tunnel vinkelrätt under Storgatan på en höjdrygg. Ovanpå tunneln finns längs Storgatan en lägre entrébyggnad till hotellet. Tågtrafiken är mindre än en tiondel av den i Lund, men dubbelspår för en ökande trafik skall anläggas. När tunneln skall breddas, förhöjas och förlängas, finns det risk att kulturhistorisk värdefull bebyggelse kommer att rivas. Att för höghastighetståg och tunga godståg anlägga två spår i längdriktning genom Armaturfabrikens bottenvåning är varken önskvärt eller realistiskt om ens möjligt. Finns det några adekvata referensexempel? Fyra spår Bantorget – Högevall behövs om järnvägstrafiken inte skall proppas igen men det troliga är att detta innebär rivning av hela eller delar av Armaturfabriken.

Börja med de grundläggande järnvägsfrågorna

För att lösa problemen bör man, som jag ser det gå tillbaka till de grundläggande frågorna, som hela tiden har skjutits på framtiden. Det finns i huvudsak tre typer av tåg, som alla måste ges bäst tänkbara förutsättningar:

”Vanliga” persontåg, från X2000 (som nu heter ”Snabbtåget”) och interregionala tåg (t.ex. Öresundståget och InterCity) till regionala/lokala tåg (t.ex. Pågatågen). De är stommen för arbetsresor och övriga lokala och regionala resor och för resor till mindre och mellanstora orter. Hastigheten är 100–200 km/h.

Höghastighetstågen (de nya snabbtågen) skall inte bara knyta samman landets största stadsregioner utan också kunna ingå i ett sammanhängande europeiskt nät, som

”Fyra spår Bantorget–Högevall behövs om järnvägstrafiken inte skall proppas igen men det troliga är att detta innebär rivning av hela eller delar av Armaturfabriken.”

kan konkurrera effektivt med flyget. Perspektivet bör vara direkttåg från Stockholm (och kanske även Oslo) till Bryssel, Paris, Berlin m.m. Idag byggs på andra håll sådana banor för över 400 km/h, men i Sverige tycks man nöja sig med lägre hastighet, 250–300 km/h, där tågen dessutom skall trängas med långsammare tåg genom Lund C och citytunneln i Malmö. Detta trots att det enligt aktuella beräkningar kostar betydligt mindre att bygga effektiva banor på bro för 400 km/h än de banor på mark som nu planeras. Dessutom kan brobanor byggas på mindre än en tredjedel av tiden. Därtill ger de mindre ingrepp och barriärer i landskapet och konkurrerar bättre med flyget.

Godstågen skall effektivt kunna ersätta många långtradare på de stora vägarna. Detta kräver fler och längre godståg – 1 km längd eller däröver, varav några transporterar farligt gods. I tätbebyggda områden med tät persontrafik och många stationer är det en stor fördel om godstågen kan läggas i tunnel eller få egna spår utanför bebyggelsen.

I Lund planerar kommunen för att alla tre tågtyperna skall gå genom Lund C. Är detta rimligt? Det blir till nackdel både för tågtrafiken och miljön. Låt

oss igen betrakta de tre tågtyperna:

De **”vanliga” persontågen** måste stanna på Lund C. Om enbart denna tågtyp passerar Lund C kanske det räcker med befintliga två spår i Armaturkurvan. Detta måste utredas.

Höghastighetstågen har en helt annan roll än övriga tåg. De är främst till för långväga resor, inte för dagliga arbetsresor inom regionen. Som bytesstationer till övriga tåg är Hässleholm och Malmö viktigare än Lund. Därför borde man undersöka ett möjligt stationsläge på bro vid Science Village i Brunns- hög för att minska trycket på Lund C. Hela ”kunskapsstråket” nås med spårväg lika bra från Brunns- hög som från Lund C, och för framtida resenärer ner till kontinenten spelar det mindre roll om man stiger på i Brunns- hög eller på Lund C. En brobana via Brunns- hög–Malmö Syd (som kan bli knutpunkt med övriga tåg) ger dessutom smidigare förbindelser till kontinenten utan trängsel i Lund C och citytunneln. Lunds centrum klarar sig även om höghastighetstågen hamnar i kunskapsstråkets yttre del. Men det är också ett alternativ att lägga höghastighetsbanan separat i tunnel vid Lund C.

Godstågen har inget i centrala Lund att göra. Externa godsbanor

bör utredas på nytt. Ett tidigare diskuterat alternativ är en bana norr om Eslöv – sydost om Kävlinge – längs E6:an på östra sidan och längs yttre ringvägen runt Malmö. Ett annat diskuterat alternativ är tunnel för godståg söder om Helsingborg–Helsingør och vidare längs den sedan 1973 planerade ”transportkorridoren” runt Köpenhamn och vidare söderut. I båda fallen kan inslag av brobana vara fördelaktigt. Det diskuteras också järnvägstunnel från Landskrona under Öresund och centrala Köpenhamn. Vad gäller tunnlar under Öresund måste man utreda vidare hur de tre tågtyperna kommer fram på bästa sätt. Tåg med farligt gods måste ha egen tunnel.

Hög tid att välja långsiktigt hållbar strategi för Lund

För Lunds del finns främst fyra alternativ: (1) En rejält tilltagen tunnel för alla tågtyper (separat tunnel för godstågen) och avlägsnande av nuvarande spår område. (2) En både-och-lösning med ”vanliga tåg” i markplanet (med två spår i Armaturkurvan) och höghastighetståg och godståg på skilda spår i tunnel. (3) En lösning med godstrafik på annat håll och höghastighetståg via Brunnsberg, utan tunnel och med ”vanliga tåg” i nuvarande läge (med två spår i Armaturkurvan). (4) Alla tågtyper i markplanet via Lund C, vilket kräver fyra spår i Armaturkurvan, troligen genom rivning av hela eller delar av Armaturfabriken och därtill sämre villkor för höghastighetstågen.

Den första lösningen är, utöver kostnaderna, oförenlig med det som planeras för Lund C idag. Med lösningarna (2) och (3) bör det kunna räcka med två spår i Armaturkurvan – detta måste undersökas! I realiteten planeras idag för det fjärde alternativet, vilket inte kan betraktas som långsiktigt hållbart. Nu måste kommunen välja väg och utveckla en helhetslösning tillsammans med regionen, regeringen och danska staten. Sverigeförhandlingen hade varit en möjlighet, men den har hittills inte löst problemen. ■

BO LARSSON
Docent i stadsbyggnad
Styrelsemedlem i Föreningen
Gamla Lund

LUNDS HISTORIA I FICKFORMAT

Häromåret kom Lunds historia i tre band och på 1 400 sidor. Nu kommer historien i fickformat. En nätt liten skrift på 48 sidor och ändå rikt illustrerad. Och inte nog med det. Till skillnad från ”moderverket” ges den ut på tre språk: svenska, engelska och arabiska.

Idén till dessa miniböcker kommer från Sverker Oredsson som var en av huvudförfattarna för trebandsverket och från Stadsbiblioteket. Sverker Oredsson har skrivit texten och Biblioteket har hållit i projektet och är ansvarig utgivare.

Ida Matilda Carlsson Öiulfstad på Stadsbiblioteket berättar att skriften är i första hand tänkt för nyanlän-

da lundabor men också för andra lundabor som vill ha en kortfattad skildring av Lunds historia. Biblioteket hoppas förstås på att läsningen ska ge både kunskap och ökad delaktighet.

Boken är gratis och den ska finnas på Stadsbiblioteket, filialerna och på Kulturen. Under hösten ska boken följas upp med tre föreläsningar på Stadsbiblioteket – också de på svenska, engelska och arabiska.

SOLVEIG STÅHL

Ny styrelsemedlem i Gamla Lund

Monika Lennartsson, ny medlem i styrelsen för Gamla Lund, är tyska till börden. Men efter knappt tio år här har hon lärt sig så mycket om Lund och Skåne att hon är auktoriserad Skåneguide, tillika kunnig och fylld av entusiasm för sina uppdrag. Hon leder vandringar, har cykelguidning, guidar bussresor m.m. Hon ser fram emot sitt uppdrag i Gamla Lund och vill gärna jobba för att fler yngre lundabor ska upptäcka föreningen.

Monika kommer från Freising, en stad i Bayern som liksom Lund har medeltida anor och en känd domkyrka från 1100-talet.

– Så det är inte konstigt att jag känner mig hemma här, säger hon.

Detvarkärlekensomfördehennetill Lund. I München studerade hon skandinavistik och träffade då en student från Skåne. Nu bor hon i Genarp med man och tre barn. I hennes examen in-

går också arkeologi och den kunskapen kommer väl till pass i Lund. Monika har startat ett företag och tar olika guidningsuppdrag. Dessutom har hon uppdrag som museipedagog på Kulturen.

På frågan om det finns någon plats eller byggnad i Lund som hon brinner särskilt för kommer svaret genast:

– Drottens kyrkoruin.

Där kan man verkligen uppleva Lunds historia. När man berättar om de olika kulturlagren blir det som en tidsresa och besökarna brukar tycka det är en stark upplevelse. Det skulle vara roligt om man kunde göra det lättare för folk att hitta hit.

I sommar har Monika och kollegan Agneta Eriksson ett vandringssprojekt som de kallar *Möt Lundakvinnor med attityd!* De har valt ut kvinnoöden som kanske inte fått ta plats i historien. Kontakta biljettbyrå (046-13 14 15) för biljetter och mer information. ■

S.S.

Humbleboet vid Tomegapsgatan

Ingrid André, lundabo och med rötter i Lund, har botaniserat i sin farfars papper och hittat berättelsen om Humbleboet.

Hon är pensionerad bibliotekarie, tidigare redaktör för *Gamla Lund-Nytt* och nu textansvarig för Kulturportal Lund.

Pastor Victor Humbla.

Fotografierna till denna artikel är tagna av Georg Gleerup (1828-1874). Han var en av de tidigaste lundafotograferna. I början på 1860-talet startade han i egen ateljé i hörnet av Grönekatan/Kattesund. GG var bror till Jacob Gleerup (som var gift med Jenny Humbla)

Det började med att jag tänkte göra mig av med en gammal, lätt trasig korgstol. Jag ville inte slänga den direkt, eftersom jag hade i bakhuvudet att någon sagt att den var gjord i Lund. Hade det funnits korgmakare i Lund? Sökning i Stadsbibliotekets Lundasamlings katalog ledde till en uppsats om Stenebergs korgverkstad, som legat i Tomegapsgatan. Alltså vägg i vägg med det hus, där jag visste att min anfader Victor Humbla bott. Enligt uppsatsen var Humbla kund hos Stenebergs, så proveniensen föreföll ganska säker. Korgstolen var gjord i Lund!

Kulturen tog gärna emot min gamla stol, men ville veta mer om Humblorna, gärna med gamla foton. Detta är vad jag fann.

Victor Humbla, som var min farmors morfar, föddes i Karlskrona 1812, gick i Karlskrona skola och blev student i Lund 1829. Han prästvigdes 1837 och fick sitt första förordnande i Ausås (där han träffade sin blivande hustru). Efter diverse förordnanden landade han slutligen 1841 i Lund, först som domkyrkoadjunkt och från 1850 som 2:e stadskommisiter, en befattning som han behöll till sin död 1892.

Humbla gifte sig 1843 med Charlotte Westerström (1821-1884), dotter till häradsprosten Nils Peter Westerström i Ausås. De fick tio barn (en son och nio döttrar), ungefär ett barn vartannat år under perioden 1844-1862. Tre dog som spädbarn, däribland den ende sonen. Flera av flickorna hade lungsjuka, några dog av det, några återhämtade sig, endast den yngsta, Bertha, drabbades aldrig.

Enligt tradition i släkten lät Victor Humbla plantera ett träd för varje barn i sin trädgård. Den blev med tiden blev ganska lummig och ska ha sträckt sig ända upp till Biskopsgatan, där den begränsades av ett plank.

Familjen Humbla bodde i Tomegapsgatan 11. Huset finns kvar idag, men yttertrappan mot gatan är borttagen. Det finns ett foto av "Humbleboet", taget på 1860-talet. Där kan man se pastor Humbla och en av hans döttrar på trappan, lite nedanför svärsonen bokförläggaren Jacob Gleerup och de

två yngsta döttrarna. I fönstren skymtar fru Humbla och ytterligare två av barnen.

Med stor barnaskara men troligen inte så stora inkomster, såg sig familjen nödgad att ta studerande som inackorderingar. Bland de första var bröderna Esaias (bibliotekarien vid UB) och Elof (språkforskaren) Tegnér samt deras yngre bror Jakob (jurist m.m., gift med Alice Tegnér).

I samlingsverket *Minnen från gamla skånska prästhem* har en av de inneboende, Gustaf Cederschiöld, berättat minnen från "Humbleboet". Sällskapslivet var enkelt. Men hos Humblas umgicks många kända lundabor främst ur kyrkliga kretsar; till exempel K.F. Söderwall (sedermera professor i Nordiska språk), Edvard Rodhe (blivande biskop), fröknarna Eggert som förestod den Eggertska flickskolan, domprosten Per Eklund och Gottfrid Billing (även han blivande biskop).

Förste folkskoleinspektören

Vid 1800-talets mitt hörde skolstyrelse och fattigvårdsdirektion till kyrkan. Den s.k. Fattigskolan sorterade under fattigvårdsdirektionen. I kraft av sitt prästerliga ämbete var Humbla medlem av skolstyrelsen. 1853 beslöt man att samla alla stadens skolor i en organisation (folkskola och fattigskola) och att utse en gemensam inspektör. Uppdraget gick till Humbla, som således kan sägas ha blivit Lunds förste folkskoleinspektör. Han lämnade uppdraget på egen begäran 1862.

Flormanska stiftelsen

I egenskap av 2:e stadskommisiter var Humbla medlem i Sodalitium Majus Lundense – ett slags prästgille (Kalendegille) med anor från medeltiden. På Humblas tid hade gillet endast tre medlemmar: 1:e och 2:e stadskommisiterarna i Lund samt kyrkoherden i S:t Peters församling. Sodalitiebörderna förfogade över vissa ekonomiska resurser, bl.a. över den Flormanska stiftelsen. Fonden har sitt namn efter kirurgiprofessorn Arvid Henrik Florman, som testamenterat en del av sin kvarlåtenskap att användas till fria bostäder för behövande personer. Det enda synliga resultatet av stiftelsens verksamhet dithills var det lilla

korsvirkeshuset på gården vid Kiliansgatan 8. Huset finns kvar idag. Humbla föreslog att fondpengar skulle användas till att bygga ett nytt hus som bättre uppfyllde testators ambitioner. Under hans ledning och med anlåtande av byggmästare Peter Christian Sörensen (1824–1887) tillkom 1880 på Kiliansgatan 8 ett hus med fyra enrumslägenheter på bottenvåningen och två trerumslägenheter på andra våningen. Än idag syns skylten Flormanska stiftelsen på husets fasad.

Godmodig schartauan

Som präst var Victor Humbla – enligt Lunds stifts herdaminnen – schartauanskt sinnad. Men, fortsätter texten: "Under sin mer än 50-åriga verksamhet ... kom den tillbakadragne, men nitiske, samvetsgranne och godmodige VH att tillvinna sig varm uppskattning inom församlingen." I synnerhet framhålls VH som konfirmationslärare "stiftets kanske ypperste".

Det lär ha funnits en lång rad fotoalbum med porträtt av konfirmanderna i Humblas kvarlåtenskap. Det är oklart var dessa har tagit vägen. Vet någon? Under sitt sista årtionde hade Humbla ständigt tjänstledighet på grund av en ögonsjukdom, som till slut gjorde honom helt blind.

Charlotte Humbla

Victor Humbla fann sin hustru i den ståtliga prästgården i Ausås. Charlottes far, prosten N.P. Westerström, var född av en piga utom äktenskapet och hade alltså gjort en klassresa. Innan han blev präst hade han

varit en framgångsrik lärare i Kristianstad och Karlskrona, där han slutade som rektor. I prästgården i Ausås utövades stor gästfrihet och Westerström lär ha varit en man med vetenskapliga och litterära intressen. Enligt Cederschiöld var Charlotte Humbla inte bara en god och praktisk husmor utan hade också intellektuella intressen, något som hon hade med sig hemifrån.

De sju döttrarna

Sju av de tio barnen nådde vuxen ålder. Hur klarade de sig i livet? Den äldsta, Jenny (1844–1874) gifte sig med bokförläggaren Jakob Glerup. De bodde i det Glerupska huset vid Stortorget. När hon dog "bröstsjuk" endast 30 år gammal lämnade hon flera barn efter sig, men endast två nådde vuxen ålder.

Två av döttrarna förblev ogifta. Det var Mina (1846–1931) och Hilda (1850–1937).

När Victor Humbla dog 1892 upplöstes Humbleboet. Hilda och Mina kunde då flytta in i en trerumslägenhet i Flormanska stiftelsens hus. Mina skötte hemmet och Hilda undervisade, först som guvernant sedan som kristendoms lärare vid Lunds fullständiga läroverk för flickor (f.d. Eggertska skolan där alla flickorna Humbla varit elever). Trots att Hilda och Mina måste ha levt i små omständigheter, erbjöd de några gånger i veckan s.k. kostdagar (= gratis mat) för utvalda teologistuderenter.

Näst i ålder var Ebba (1854–1880). Efter systemen Jennys död flyttade Ebba in till sin svåger Jacob Glerup för att förestå hans hushåll i det Glerupska huset. Ebba be-

På trappan syns Victor Humbla, Jacob Glerup och några av de yngre flickorna Humbla. I fönstren syns Charlotte Humbla och ytterligare några av barnen. Huset finns kvar idag, men trappan mot gatan är borta.

Charlotte Humbla.

Stående i bakre raden från vänster: Lisen Humbla, Hilda Humbla och Anna Humbla. Sittande i främsta raden från vänster: Ebba Humbla, Jenny Humbla, Bertha Humbla och Mina Humbla. Svårt att datera. Bertha (den yngsta på fotot) är född 1862.

skrivs som söt och omsvärmad. Från 1879 var Erland Lagerlöf (den blivande Homerosöversättaren) anställd som informator till Gleerups två söner. Ebba Humbla och Erland Lagerlöf fann varandra och förlovade sig. Tyvärr var Ebba sjuk, hon tynade bort i lungshot och dog 1880.

Enligt *Svenskt biografiskt lexikon* förde Lagerlöf "en dagbok från åren 79/80 som på ett gripande sätt vittnar om deras spröda lycka i skuggan av hennes tilltagande sjukdom. Dagboken berättar också om bådvas varma kristna tro". Enligt släkttraditionen kom Erland Lagerlöf aldrig över Ebbas död, i varje fall gifte han sig aldrig. Lagerlöf gav femton år senare ut en diktsamling. I den finns dikten *Studenterna* där han uttrycker sin sorg. ■

Det var i sommartiden
en solig morgonstund,
då foro tre studenter
så glade ifrån Lund.
När tåget gick ur staden,
den ene vardt så blek,
gick fram till vagnens fönster
och drog en suck så vek,
ej tänkte på att dölja
den sucken ur sin själ
och lyfte handen sakta
och vinkade farväl.
Då skämtade de andra:
"Pass på din hjärtetjuf!
De suckarna förråda
en kärlek bitterljuf."

Han log ett sorgset löje:
"Kanhända är det så."
Men sådant äkta nöje
försumma ej de två.
De skynda fram till fönstret.
"Hvar bor din ljufva vän?
Vi se blott kyrkogården,
hvad vinkar du åt den?"
Men tårad han sig vänder,
de hörde upp att le
och kramade hans händer
att tyst om tillgift be.

Två av Humblasysterna gifte sig med samma man. Det var Lisen (1856–1884) och Anna (1858–1909) Lisen gifte sig bara 18 år gammal med den 30 år äldre kontraktsprosten Ored Palm i Västra Karaby. Efter att ha fött sju barn på nio år avled hon, troligen försvagad av lungshot och barns börd. Lisen var min farmors mor. Några år efter Lisens död, närmare bestämt 1888, gifte Ored Palm om sig med Lisens 30-åriga syster Anna. I det äktenskapet tillkom ytterligare fem barn.

Den yngsta av flickorna Humbla var Bertha (1862–1949). Hon var också den som aldrig drabbades av lungshoten. Hon gifte sig med kontraktsprosten Thorsten Warholm i Vellinge.

Victor och Charlotte Humbla är begravda på Norra kyrkogården tillsammans med Humblas mor, systerna Hilda och Mina och de tre för tidigt döda barnen. ■

INGRID ANDRÉ

Källor

Cederschiöld, Gustaf, "Humbleboet vid Tomegapsgatan" (i *Minnen från gamla skånska prästhem*, 1924)

Guttorp, Malte, *Lunds folkskolors historia*. 1. 1956/57 (Gamla Lunds årsskrift)

Lagerlöf, Erland, *Dikter*. 1895 *Lunds stifts herdaminnen* 2:4 s. 172 ff.

Svenskt biografiskt lexikon

Lundadomen i en norsk folkvisa

Aret 1104 blev Lunds domkyrka ärkebiskopssäte för den katolska kyrkan i Skandinavien. Att den mäktiga romanska Lundadomen inte bara var den viktigaste utan även den mest berömda kyrkobyggnaden i Skandinavien under tidig medeltid får sin bekräftelse i den norska riddarvisan "Bendik og Årolilja" från slutet av 1200-talet eller tidigt 1300-tal. Visan handlar om den förbjudna kärleken mellan riddaren Bendik och kungadottern Årolilja. Trots kungens förbud besöker Bendik sin älskade Årolilja nattetid. Kungen informeras och Bendik grips. Döden väntar honom. Människor, djur och växter vädjar till kungen om nåd, men kungen är obeveklig. Inget kan få honom att ändra sig:

*Lunde kyrkje i Skåne
Den er tekte med blý,
Bendik skal inki livid njóte
Um den var tri gánger ny*

(Lunds kyrka i Skåne / den är täckt med

bly / Bendik ska inte njuta livet / om så kyrkan vore täckt med tre gånger så mycket bly)

*Lunde kyrkje i Skåne
Den er tekte med gull,
Bendik skal inki livid njóte
Um den var tri gánger full*

(Lunds kyrka i Skåne / den är täckt med guld. / Bendik ska inte njuta livet / om så kyrkan vore täckt med tre gånger så mycket guld)

Kungen verkställer domen. När Årolilja dör av sorg inser kungen att han begått ett ofantligt misstag. De älskande blir begravda på var sin sida om en kyrka. På varje grav planteras ett träd. Träden växer sig höga och förenas i varandras grenverk högt över kyrktaket. Visans omkväde speglar kungens djupa förtvivlan. Han vill inte inse att dottern verkligen är död: "Årolilja, kvi søve du så lengi" (Årolilja, varför sover du så länge?).

Det finns ett stort antal varianter av "Bendik og Årolilja" i Norge. Den variant som citerats här finns i Magnus

B. Landstads *Norske Folkeviser* (1852). I en kommentar i sin bok skriver han: "Lunde Kirke i Skaane omtales altsaa her som noget af det Herligste og Største, man kunde tænke sig" (s 528). 1152 fick Norge sin egen ärkebiskopstol i Trondheim och 1320 invigdes stadens praktfulla gotiska katedral, Nidarosdomen. Det medförde att liknelsen med Lunds domkyrka i visan om "Bendik och Årolilja" byttes ut i senare versioner mot liknelser med Nidarosdomen eller Olavskyrkan:

*Olavskyrkja i Trondheim
ho er tekt'e med bly:
Bendik skò inkje livet njote,
om ho var tri gongjir ny!*

*Olavskyrkja i Trondheim
ho glimar av gull:
Bendik skò inkje livet njote,
om ho var tri gongjir full!*

Flera olika inspelningar av "Bendik og Årolilja" finns tillgängliga på Spotify. ■

HANS LUND

Lundavandringar för barn

Lundavandringar för barn är ett nytt projekt i Gamla Lunds programverksamhet. De första arrangerades i början av maj. Vem har sagt att barn inte är intresserade av historia?

Ulla Holmér har tagit initiativ till och administrerat vandringen och Monika Lennartsson har genomfört den. Barnen hade med någon vuxen som också fick ta del av den kunskap som förmedlades.

– Man får anlägga ett barnperspektiv på det man visar. Men det är inte svårt i Lund, säger Monika Lennartsson. En anhalt var Stäket där deltagarna fick höra om pojken Nils som levde i mitten på 1500-talet och var son till fru Görvel Fadersdotter Sparre. Ett besök vid Thomanderska huset förstås med information om

hur livet var för barnen där – och de väldigt annorlunda villkor som kan ses i arbetarbostaden på Kulturen.

Monika berättade också om den engelska prinsessan Filippa – ett levnadsöde som ligger fjärran från vad som är vanligt för dagens svenska barn.

Den engelska prinsessan kom till Lund för att gifta sig med Erik av Pommern – en allians som föräldrarna bestämt. Hon var 12 år när paret gifte sig i ärkebiskopborgen i Lund den 26 oktober 1406. Filippa kröntes samtidigt till drottning och hon blev en respekterad och handlingskraftig drottning.

Vandringen avslutades i Drotten med visning och en liten frågesport om vad de fått höra. Alla fick pris – ett exemplar av Lunds tidslinje. ■

SOLVEIG STÅHL

Visste ni att ...

... Lunds nya kommunala förvaltningsbyggnad "Kristallen" ligger i kvarteret Kristallen, som har fått sitt namn efter en sockerkristall. I Sockerbruksområdet fanns 1888–1913 Sockerraffinaderiet Öresund. Namn på gator och kvarter påminner ännu om verksamheten. Sådana namn är kvarteret Raffinaderiet, Sockerbiten, Kristallen och Öresund. Här finns bland annat Raffinadgatan och Sockerbruksgatan. Kvarternamnerna Sockertoppen och Sockerkokaren har utgått. Kvarternamnet Kristallen beslutades av Magistraten 1946. Här har tidigare funnits andra verksamheter såsom förskola och bostäder. ■

BENGT ARONSSON

Källor:

Lunds bevaringsprogram "Lund utanför vallarna II" och kartor.lund.se

Posttidning B

Avs.
Föreningen Gamla Lund
Box 1234
221 05 Lund

Årsmötet

Årsmötet i Föreningen Gamla Lund, som i år fyller 99, var som vanligt välbesökt. Mötet godkände redovisningar och räkenskaper och tillstyrkte förslaget om oförändrad medlemsavgift på 250 kr. En nyhet är att också införa studentmedlemskap.

Det Ekdahlska stipendiet utdelades för första gången. Gert Ekdahl var under många år kommunens representant i styrelsen. Han avled 14 november 2014. I oktober erhöll föreningen, enligt Gert Ekdahls vilja, en gåva på 100 000 kronor från Inga-Lisa Ekdahl. Styrelsen beslöt i samråd med Inga-Lisa Ekdahl att av donationen instifta ett stipendium på 10 000 kr som från och med årsmötet 2017 ska utdelas en gång per år. Stipendiet är primärt instiftat för ungdomar och syftar till att uppmuntra verksamhet som lyfter fram Lunds historia.

Den första mottagaren är Kate-dralskolan. På skolan har flera klasser samarbetat för att göra en app om Slaget vid Lund. Eleverna har skrivit sakprosatexter och monologer till de

skådespelare som gestaltar ögonvittnen under slaget, medan professionella programmerare och formgivare har skapat den tekniska lösningen och det grafiska utseendet i appen. Projektledaren och historieläraren Marcus Karlsson berättade om arbetet och innehållet som är tänkt både för lundabor och för turister. Appen lanseras i juni och ska kunna laddas ner gratis.

Nästa år är det jubileum. Gamla Lunds ordförande Erik Larsson påminde om att den 17 april 2018 är det på dagen 100 år sedan föreningen bildades och nu planeras ett gediget jubileumsprogram.

Föreningens ekonomi är god. Många medlemmar är extra generösa. I samband med inbetalning av medlemsavgifter har 6 660 kronor skänkts som frivilliga bidrag av olika medlemmar. Dessutom har föreningen fått 5 549 kr i minnesgåvor efter Kerstin Laurell som var hedersledamot och gick bort under året. Andra bidragsgivare är Lunds kommun, Lunds Kommuns Fastighets AB, Lunds Kommuns Parkerings AB,

Sparbankstiftelsen Finn samt Thora Ohlssons stiftelse.

Som ledamöter i styrelsen för två år valdes Bengt Aronsson, Rie Hägerdal, Bo Larsson och Erik Larsson, samtliga omval. Eva Helen Ulvros hade av sagt sig omval på grund av tidsbrist och hon ersattes av Monika Lennartsson. Erik Larsson valdes om som ordförande på ett år och likaså blev det omval av revisorerna Anki Hesse och Karin Sandberg. Till revisorssuppleant valdes Peter Blomstrand som ersättare för Ingrid André. Till valberedning utsåg mötet Karl-Axel Axelsson, Solveig Ståhl och Claes Wahlöö.

Så fick mötesdeltagarna också en inblick i årsboken för 2017 som handlar om Lund söderut. K Arne Blom är redaktör och han hade engagerat fyra av författarna, Lars Welinder, Per Rydén, Jan Hjärpe och Gunnar Stenson som gav några glimtar av innehållet. Årsboken planeras komma ut i september.

Mötet avslutades med avtackning av dem som lämnar sina uppdrag i föreningen: Eva Helen Ulvros, Jenny Sjökvist och Lars-Åke Sjöquist. ■

Gamla Lunds äldsta årsböcker (1919–1950) är nu digitaliserade!

De finns som nedladdningsbara pdf-filer på vår webbplats www.gamlalund.se under fliken *Årsboken – Tidigare årsböcker*.

Vill ni läsa mer om Helgo Zettervall?

Nu är Anders Bodins avhandling *Helgo Zettervalls arkitektur* i fyra volymer tryckt! Den kan bl a beställas på Carlssons Bokförlag.

Kansliet är semesterstängt 3–30 juli. Vi önskar alla medlemmar en trevlig sommar!

Lekfulla Lund!?

Detta att kunna leka på fler ställen i Lund vore väl bra, går man med små barn behöver man ibland små lekpauser, Bantorget t.ex.

*Med vänlig hälsning
Rie Hägerdal*

Gamla Lund-Nytt utges av Föreningen Gamla Lund

Redaktion: Solveig Ståhl, Petter Lönegård, Ulla Holmér

Ansvarig utgivare: Erik Larsson

Föreningens postadress:

Box 1234, 221 05 Lund

Besöksadress: Kattesund 6 A

e-post: gamlalund@telia.com

Telefon: 046-12 12 65

Webbplats: www.gamlalund.se

Intendent: Ulla Holmér

Kanslitider: måndag–onsdag 9–13, torsdag 9–18 samt fredag 9–13

Bg: 325-1675, Swish: 123 422 78 07

Medlemsavgift: 250 kr

Familjemedlem: 60 kr

Ungdoms- (upp till 25 år) och studentmedlemskap: 150 kr

Företagsmedlem 1 000 kr

Tryck: KEPA Tryck AB, Kävlinge